

ЦИВІЛЬНІ ПРОЦЕСУАЛЬНІ ПРАВОВІДНОСИНИ ПРАВОВОЇ БЕЗПЕКИ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

PROCEDURAL LEGAL RELATIONS OF LEGAL SECURITY IN CIVIL PROCEEDINGS

Мельник Я.Я.,

кандидат юридичних наук, докторант
Інституту законодавства Верховної Ради України

У статті розглядаються процесуальні правовідносини, які пов'язані із реалізацією права на цивільну процесуальну безпеку. На підставі цього виокремлюються їх елементи, що відзначаються особливою специфікою, яка не притаманна решті правовідносин в цивільному судочинстві. На підставі цього робляться висновки про те, що такі правовідносини слід відносити до окремої групи та виділяти їх як цивільні процесуальні правовідносини безпеки.

Ключові слова: цивільні процесуальні правовідносини, право на безпеку, процесуальна безпека, елементи цивільних процесуальних правовідносин, цивільне судочинство, цивільне процесуальне право.

В статье рассматриваются процессуальные правоотношения, связанные с реализацией права на гражданскую процессуальную безопасность. На основании этого выделяются их элементы, обладающие особой спецификой, которая не присуща иным видам правоотношений в гражданском судопроизводстве. На основании этого делаются выводы о том, что такие правоотношения следует относить к отдельной группе и выделять их как гражданские процессуальные правоотношения безопасности гражданского судопроизводства.

Ключевые слова: гражданские процессуальные правоотношения, право на безопасность, процессуальная безопасность, элементы гражданских процессуальных правоотношений, гражданское судопроизводство, гражданское процессуальное право.

The article deals with the legal proceedings that are linked with the realization of the right to civil procedural security. On this basis, their elements, that are marked with special characteristics, which are not typical for the rest of the legal relations in civil proceedings, are distinguished. The conclusions are made on this basis, that such legal relations should be attributed to a single group – civil procedural legal relations of security.

Key words: civil procedural legal relations, right to security, procedural security, elements of civil procedural relations, civil proceedings, civil procedural law.

Постановка проблеми. Інститут цивільних процесуальних правовідносин займає центральне місце серед цивільної процесуальної форми як порядку розгляду і вирішення цивільно-правового спору, оскільки без його юридичної конструкції жодна процесуально-правова дія чи бездіяльність не може вважатися легітимізованою та бути об'єктом оцінки судом на предмет дотримання законності. Адже у випадку їх відсутності у процесі правового регулювання суд позбавлений можливості ідентифікувати статус учасників конфлікту, визначити їх відношення щодо спірних об'єктів, як і визначити їх сутність, а також зміст прав та обов'язків, які можуть бути реалізовані в цивільному судочинстві. Відповідно, реалізація права на процесуальну безпеку не є виключенням, адже його правове регулювання зумовлюється специфічним та по своїй суті унікальним характером в процесі здійснення цивільного судочинства. Це зумовлює потребу визначення співвідношення цього права із інститутом правовідносин на предмет можливості їх «забарвлення» його специфікою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як в теорії права, так і в теорії цивільного процесу дослідження інституту правовідносин завжди було предметом наукових досліджень, що пов'язано із динамікою природи їх сутності та багатогранністю цієї конструкції. Такі доктринальні розробки, без-

умовно, заклали відповідний надважливий пласт статистики, щодо елементів, підстав виникнення, зміни та припинення інституту правовідносин. Серед їх дослідників можливо вказати на С.С. Алексєєва [1, с. 246–270, 323–335], Т.І. Євстіфєєву [4], Ю.К. Толстого [13], А.Л. Паскар [11; 18, с. 96–97], О.В. Николайченко [8], О.Г.Новікова [9], Д.Г. Нохріна [10], Р.О. Халфіну [14], О.І. Харитонову [15], А.І. Ющика [23, с. 88–146], Ю.В. Юдіна [20; 21], та ін. Важливою видається й та обставина, що, попри прискіпливу увагу до інституту правовідносин, питання права на безпеку також не може бути залишеним осторонь, адже його взаємозв'язок із правовідносинами є очевидним, оскільки такий феномен без юридичної конструкції правовідносин існувати не може. Проте хоч серед дослідників права на безпеку можливо відзначити ряд таких вчених, як О.Б. Бондар [2, с. 88–93], В.А. Ліпкан [5], О.А. Степанов [12], та деяких інших [3, с. 2–6], на жаль, як ті праці, що стосуються інституту правовідносин, так і ті, що стосуються права на безпеку, не розглядалися у дослідженнях у взаємозв'язку. А тому загрози та небезпеки, що можуть мати місце при реалізації правовідносин в цивільному судочинстві, є прихованими, а гарантоване право на безпеку – нереалізованим, як і те, що самі такі відносини є неоціненими та неідентифікованими, що зрештою, є неприпустимим.

Метою статті є з'ясування наявності у правовому регулюванні тих правовідносин, які пов'язані із реалізацією права на процесуальну безпеку в цивільному судочинстві, та визначення їх структури (елементів). Вирішення цих питань надасть можливість не тільки предметно відмежовувати їх від інших правовідносин, але й здійснювати ефективно цивільне судочинство під час розгляду і вирішення судом цивільної справи.

Викладення основного матеріалу. Розглядаючи питання предметної основи (субструкту) права, А.І. Ющик показово відзначає, що саме суб'єктивне право насамперед зумовлене потребою його суб'єкта «на вимогу» [23, с. 56], яка зорієнтована на охорону та захист людських благ чи цінностей. За своєю суттю право на процесуальну безпеку в цивільному судочинстві теж спрямоване на забезпечення судом охорони прав, свобод та інтересів, а також усунення загроз, що виникли під час здійснення цивільного судочинства. В той же час право на процесуальну безпеку є комплексним феноменом правової матерії процесуального права, як регулятора суспільних відносин в цивільному судочинстві, оскільки «охоплює своїми можливостями забезпечення збереження й охорони, як правило, низки суспільних відносин і сукупності матеріальних і процесуальних благ і суб'єктивних прав серед осіб, які беруть участь у справі або задіяні в цивільному судочинстві» [6, с. 106]. Воно також «тісно пов'язане із предметом цивільного процесуального права, як і регулюванням цивільних процесуальних правовідносин» [6, с. 102]. Проте на думку деяких дослідників, зміст права на безпеку не має обмежуватись лише загрозами [12, с. 82–85; 5, с. 114–115]. Це й притаманно цивільному судочинству. Адже такі обставини в цивільному судочинстві пов'язані саме із предметом регулювання правовідносин, який окреслюється ширшим об'єктом цивільних процесуальних правовідносин, з огляду на його (щодо останнього) «загальність» та «спеціальність» [7, с. 97]. Наведене підтверджується і позицією С.С. Алексеєва, який з цього приводу виділяє концепцію «чистих» («робочих») правовідносин та фактичних. Зокрема, вчений визначає, що правовідносини «робочої частини» у механізмі правового регулювання є засобами впливу, а суспільні (фактичні) відносини становлять предмет правового регулювання, тобто становлять ту сферу соціальних явищ, на яку так чи інакше впливає право [1, с. 255]. А тому виникнувши без певного фактичного (матеріального) змісту, юридична форма набуває цей зміст (здійснюються певні дії) і цим самим досягається мета правового регулювання – складаються фактичні відносини, яких раніше не було [1, с. 256]. Це особливо є характерним для «чистих» процесуальних правовідносин в широкому сенсі їх розуміння як сутності самого цивільного судочинства з розгляду і вирішенню цивільної справи.

Отже, розглядаючи питання специфіки правовідносин у рамках місця в них права на процесуальну безпеку, відзначимо той факт, що ряд судових процедур та стадій, що зумовлені природою цивільного

судочинства та націлені методологічно на розгляд і вирішення цивільної справи, за своєю природою дають можливість збагнути й іншу їх функціональну приналежність закріпленості в системі цивільного процесуального права. Тобто законодавча конструкція регулювання цивільних процесуальних правовідносин «забезпеченістю» задля охорони і захисту прав, свобод та інтересів одночасно відкидає «тінь» у їх регулюванні на інший бік регулювання, а по суті вказує на інший вид правовідносин, що націлені на усунення загроз, небезпек, несприятливих наслідків, що можуть мати місце в силу розгляду судом цивільної справи чи процесуальної діяльності тих чи інших учасників цивільного процесу. Це дає підстави вбачати ніби подвійну природу структури цивільних процесуальних правовідносин з реалізації права на процесуальну безпеку.

Тому позиція А.І. Ющика щодо *подвійної природи* суб'єктивного права в контексті його «правомочності» (як можливості вимоги) доповнюється та має місце. Адже така обумовленість «подвійною природою вимоги», на думку вченого, не може не позначатися на межах суб'єктивного права, його суспільних формах, як і в принципі самому правовідношенню [23, с. 82, 87]. А саме пізнання подвійної природи суб'єктивного права, на думку вченого, не мислиме без дослідження інституту правовідношення, адже в такому тільки й виявляється сама подвійність – властивість правомочності, що надає можливість реалізувати «вимоги» суб'єкта права [23, с. 87]. Отже, з'ясування концепції подвійності природи правовідношення та суб'єктивного права має вкрай важливе значення і для цивільних процесуальних правовідносин.

Таким чином, варто мати на увазі, що суб'єктивне цивільне процесуальне право на безпеку само по собі існувати не може. Це пов'язано з тим, що підстави його виникнення завжди спрямовуються на ті загрози та небезпеки, які націлені на традиційний предмет суб'єктивного матеріального чи процесуального права, тобто того права чи правовідношення, яке вже виникло, ідентифікувалось у суб'єкті та предметі (об'єкті), визначилось у правах та обов'язках. *До прикладу*, право власності на певну річ зумовлює у власника одночасне право не тільки на володіння, користування та розпорядження чи несення тягара утримання його (як обов'язку), але й право на усунення загрози, яка б мала можливість вплинути не найкращим чином на стан тієї чи іншої речі, применшити її цінність та блага, які можливо із такої речі отримувати. Отже, в цьому випадку у суб'єкта виникає право на безпеку в межах одного правовідношення – щодо здійснення права власності.

В той же час будь-які правовідносини завжди характеризуються специфікою своїх структурних елементів. В теорії права, як правило, виділяють посеред правовідносин три основні їх елементи: суб'єкт, об'єкт та зміст [1, с. 259–260]. Така ж юридична конструкція й устоялася у цивільному процесуальному праві в рамках щодо цивільних процесуальних правовідносини [18, с. 89–116]. Цивільні процесуальні

правовідносини функціонують заради досягнення певної мети [18, с. 112]. Мета ж цивільного судочинства по своїй суті є ціллю, де в межах дії режиму процесуально-правової безпеки вона зводиться не тільки до охорони, захисту прав, свобод та інтересів учасників цивільного процесу, інтересів держави, але й до попередження та стримування негативних чинників під час реалізації судовою владою своїх повноважень, які і повинні бути націлені на дотримання правопорядку і на забезпечення реалізації прав та свобод учасників цивільного процесу [7, с. 252]. Відповідно, і мету функціональна визначеність та спрямованість цивільного процесуального відношення, яке виникає з підстав реалізації права на безпеку, дають можливість визначити як таку, що спрямована не тільки на захист та охорону суб'єктивних прав, свобод та інтересів учасників цивільних процесуальних правовідносин, але й з огляду на безпосередню підставу виникнення суб'єктивного права на безпеку – виявлення та попередження загроз та небезпек щодо можливого порушення, втрати чи знівелювання певного матеріального чи процесуального права, яке стало предметом розгляду і вирішення цивільно-правового спору.

Деякі дослідники виділяють й певні головні завдання «безпечних» правовідносин. До прикладу, в цивільному (матеріальному) праві вказується на «передбачення шкідливих наслідків, які можуть настати у зв'язку з обставинами, що виникли» [17, с. 412–413].

Таким чином, в цивільному судочинстві функціональна роль правовідносин, що врегульовують реалізацію права на процесуальну безпеку, повинна сприйматись і у вузькому, і в широкому сенсі.

Адже А.Л. Паскар справедливо виділяє доволі широку палітру класифікаційних видів цивільних процесуальних правовідносин, до яких, зокрема, може бути дотичне право на процесуальну безпеку. «В залежності від виконуваних функцій і завдань в цивільному судочинстві» вчений виділяє такі важливі категорії, як «регулятивні» та «охоронні». Щодо останніх дослідник вирізняє, поміж правовідновлюючих, каральних та компенсаційних [18, с. 96–97], і ті їх функції, які пов'язані із *забезпеченням прав, свобод та інтересів* учасників цивільного судочинства. Звісно, адже сама наявність права на процесуальну безпеку спонукає до підстав виділення додаткової групи цивільних процесуальних правовідносин, що якраз покликані (націлені) на усунення загроз та небезпек від наданого законом учаснику процесу того чи іншого права. Тому ми знаходимо за доцільне виділяти ту групу, яку слід пов'язувати із усуненням загроз та небезпек. Адже такі за цілями, предметом правового регулювання є цивільними процесуальними правовідносинами. Але їх специфіка окреслюється «подвійністю природи», оскільки вони співвідносяться із «загальним» та «спеціальним» об'єктом цивільних процесуальних правовідносин.

Доктрина цивільного процесу виділяє три основні групи учасників цивільного процесу: а) суд як особливий учасник цивільних процесуальних право-

відносин (ст. 18 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України)); б) особи, які беруть участь у справі (ст. ст.26, 45 ЦПК України); в) інші учасники цивільних процесуальних правовідносин (ст. 47 ЦПК України). Отже, в рамках визначення суб'єктів безпечних відносин в цивільному судочинстві вважаємо за доцільне в межах даного дослідження обмежитись саме цією категорією учасників цивільного процесу. Отже, до *суб'єктів* таких правовідносин слід відносити тих, які беруть участь у цивільній справі або залучені до її участі на підставі рішення суду чи закону (у випадках законного представництва), але при умові, що по відношенню до них виникають загрози та небезпека порушення їх матеріального та процесуального права в результаті розгляду судом цивільної справи. Також до таких суб'єктів є доцільним відносити і тих, які в силу наявності рішення суду, який вирішив питання про їх права та обов'язки, але які не є чи не були учасниками цивільного процесу в конкретній справі і мають правосуб'єктність захистити своє право.

Об'єктам зобов'язальних правовідносин в цивільному праві також притаманна схожа правова конструкція. Зокрема, як відомо, об'єктом цивільних зобов'язань є те, на що спрямовані права та обов'язки суб'єктів, тобто це певні дії щодо речей, грошей, послуг. Вважається, що ці дії можуть передбачати: а) передачу речей у власність чи користування; б) виконання певної роботи; в) сплату грошей (відшкодування збитків) тощо. Відповідно до ст. ст. 1183–1185 ЦК України об'єктами позадоговірних відносин щодо створення загрози життю, здоров'ю, майну фізичної особи або майну юридичної особи є ці перелічені блага, але в тому випадку, коли їм загрожує небезпека [17, с. 413]. Отже, об'єктами правовідносин безпеки можуть бути і дії, як і інші майнові та немайнові об'єкти цивільних прав.

Варто мати на увазі, що в цивільному процесі цивільні правовідносини характеризуються специфікою їх об'єкту. Щоправда, деякі дослідники виділяють, що *об'єктом цивільних правовідносин* є те, з приводу чого виникають цивільні процесуальні правовідносини і на що спрямовані процесуальні права та обов'язки [16, с. 39]. Інші вбачають «дуалізм». Зокрема, йдеться про те, що такими є дії суб'єктів правовідносин або лише діяльність суду; матеріально-правові відносини, що захищаються судом; *спір про право* між учасниками матеріально-правових відносин, переданий на розгляд суду; передбачені законом *наслідки процесуальних дій*, які є метою цивільного судочинства (*загальний об'єкт*), *захист* матеріальних прав і законних інтересів сторін і третіх осіб (*спеціальний об'єкт*), *конкретна справа* тощо. Висловлюються також міркування, що процесуальні правовідносини взагалі не мають об'єкта (курсив власний – Я. М.) [19, с. 97]. Вважаємо, що така конструкція є притаманною і для правовідносин, що виникають з метою реалізації права на процесуальну безпеку, де об'єктом може бути і процесуальна діяльність суду чи учасників процесу, і речі, які стали предметом спору, і сама цивільна справа тощо.

Отже, за таких обставин можливо виділити декілька об'єктів в рамках одного правовідношення, яким може загрозувати небезпека щодо втрати того чи іншого об'єкта, применшення його функціональної «балгозабезпечуваності» тощо. В процесуальному значенні такі об'єкти правовідносин, що пов'язані із реалізацією права на безпеку, зумовлюються як об'єкти, що потребують захисту чи охорони в силу утворених умов (зумовлених обставин), які призводять до небезпеки порушення прав, свобод чи інтересів у триваючому розгляді судом цивільної справи або у зв'язку із його вирішенням.

До прикладу, зв'язок із предметом та методом регулювання цивільних процесуальних правовідносин серед об'єктів матеріальних відносин яскраво відстежується через інститут забезпечення позову. Адже, як вважається, предметом забезпечення позову є майбутнє рішення суду задля бодай такої мети, як його виконання [22, с. 27].

Звісно, варто мати на увазі й те, що процесуальна діяльність учасників процесу завжди регламентується такими основоположними засадами (принципами) цивільного судочинства, як принцип змагальності та диспозитивності, як і методом правового регулювання цивільних процесуальних відносин (імперативно-диспозитивним). А тому процесуальний порядок правового регулювання цивільних процесуальних правовідносин безпеки застосовується та діє у повній мірі, однак із деякими особливостями. Власне тими, що відносини процесуальної безпеки можуть домінувати над реалізацією інших правовідносин, що виникають у цивільному судочинстві, та охоплювати такі, тобто виконуючи специфічну функцію-ціль – забезпечення виконання основного правовідношення.

Зміст цивільного процесуального правовідношення щодо реалізації права чи безпеки становлять також права та обов'язки учасників цивільного процесу, як і повноваження суду чи інших осіб, що за своїм службовим статусом такими наділені. Повноваження чітко окреслюються імперативною природою мети діяльності того чи іншого владно-підпорядкованого суб'єкта.

Натомість потрібно методологічно розмежовувати суб'єктивне право на безпеку від суб'єктивного права та обов'язку правовідносин безпеки, які входять у зміст таких правовідносин. Річ у тім, що суб'єктивне право як можливість вимагати виниклі загрози чи небезпеки ще не є правовідношенням.

В той же час права та обов'язки правовідносин цивільної процесуальної безпеки тісно пов'язані із *формами захисту* цивільного права, оскільки надають можливість у випадку утворених загроз чи небезпеки у зв'язку із розглядом цивільної справи обрати найбільш оптимальний варіант захисту та охорони прав, свобод та інтересів, що стали предметом розгляду цивільної справи. *До прикладу*, у випадку вже виниклого юрисдикційного захисту, яким є судова форма захисту (ч. 1 ст. 16 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України)), в особи, яка бере участь у справі, відповідно до ст. 19 ЦК України,

виникає право на самозахист. Законодавчо обмеження у такій формі захисту не закріплено під час вже обраної (визначеної) форми, а тому особа, яка бере участь у цивільній справі, може скористатися таким правом, що буде свідчити про реалізацію права на безпеку, власне, як і про існування цивільних процесуальних відносин безпеки. Адже *а) суд*, з одного боку, зобов'язаний сприяти охороні прав, свобод та інтересів, як і зобов'язаний впливати на *б) осіб, які створюють загрози* чи небезпеки; *а, в) особа*, право, свобода чи інтерес якої ставиться під загрозу, може діяти у юрисдикційних та неюрисдикційних рамках, але не виходячи за межі самозахисту, враховуючи при цьому його пропорційність та співвідношення.

Таким чином, елементи цивільних процесуальних правовідносин характеризуються *дуалізмом, множинністю*, тобто, *дво-* чи *багатосуб'єктністю*, (*-об'єктністю*) та й власне щодо прав та обов'язків.

До прикладу, присутні у залі судового засідання, як і учасники цивільного процесу і суд (в особі головуючого у справі чи суддів) (*множинність суб'єктів*), можуть підпадати під загрози зараження на заразну хворобу туберкульоз у зв'язку із присутністю у судовому засіданні заінтересованої особи, щодо якої вирішується питання в порядку окремого провадження про примусову госпіталізацію до протитуберкульозного закладу (ст. 285 ЦПК України). Здійснення цивільного судочинства, яке триває в силу необхідності розгляду і вирішення справи як об'єктивний процес, та наявність небезпечного суб'єкта, фізичний стан якого є предметом заяви, а отже, і об'єктом цивільних процесуальних правовідносин, зумовлюють загрозу для здоров'я учасників цивільного процесу. Множинність учасників цивільного процесу вказує на те, що один об'єкт небезпеки зумовлює реалізацію іншими учасниками процесу права на безпеку, що є підставою для виникнення правовідносин безпеки.

В цьому випадку можливо вбачати і множинність об'єкта правовідносин процесуальної безпеки. Адже суд зобов'язаний спрямувати свою процесуальну діяльність не тільки на усунення загроз здоров'ю самої заінтересованої особи, але й на охорону прав (права на здоров'я, права на усунення небезпеки здоров'я) тих осіб, що є також учасниками цивільного процесу (ч. ч. 2, 4 ст. 160 ЦПК України), які суд повинен вирішити негайно після виявлення їх наявності (ч. 3 ст. 162 ЦПК України). Отже, об'єкт правового регулювання цих правовідносин стосується і здоров'я тих учасників кожного окремо, що присутні у залі судового засідання, і самого хворого (матеріальний об'єкт регулювання процесуальними нормами), і процесуальної діяльності суду з дотримання процедури розгляду і вирішення цієї категорії справи (процесуальний об'єкт).

Щодо прав та множинності прав та обов'язків в цьому правовідношенні, то вони стосуються таких правомочностей (щодо прав, до прикладу, осіб, які беруть участь у справі), як *можливість* вимагати усунення небезпеки шляхом подачі клопотання про ізоляцію джерела небезпеки (шляхом видалення із

зали, оголошення перерви, проведення судового засідання в режимі відеоконференції тощо), як і щодо висловлення заперечень осіб, які беруть участь у справі щодо дій/бездіяльності головуючого (ч. 3 ст. 160 ЦПК України); як *можливість* діяти в рамках самозахисту (для осіб, які не страждають на заразну хворобу, – віддалитись у залі судового засідання на безпечну відстань від хворого-учасника цивільного процесу), а хворому – приймати під час судового засідання ліки, як і вчиняти конклюдентні дії, накладаючи марлеві пов'язки на шляхи дихання; як *можливість* вимагати застосування заходів процесуального примусу або притягнення винних осіб до відповідальності тощо.

Наведенні процесуальні права, що виникли в рамках безпечного правовідношення на підставі одичного факту присутності хворої особи в судовому засіданні, закріплюються відповідними процесуальними обов'язками уповноважених учасників процесу (суду, судового розпорядника) або самих осіб, які беруть участь у справі, діяти у відповідний спосіб.

Висновки. На підставі викладеного можливо дійти висновку в тому, що серед цивільних процесуальних правовідносин слід виділяти такий їх особливий вид, як цивільні процесуальні відносини, що забезпечують безпеку цивільного судочинства.

Під *цивільними процесуальними правовідносинами безпеки* слід розуміти ті суспільні відносини, які виникають з підстав загрозливих та небезпечних умов для здійснення цивільного судочинства та які зумовлюються за таких обставин потребою підстав вжиття відповідних процесуальних заходів задля забезпечення належної охорони та захисту як процесуальних прав, свобод та інтересів, що стали предметом розгляду цивільної справи.

Структура цивільних процесуальних правовідносин безпеки полягає в наявності таких елементів, як суб'єкт, суб'єкт та зміст (права та обов'язки), однак і в таких правовідносинах, які можуть містити множинність таких елементів в межах конкретного одичного правовідношення.

До *суб'єктів* цих відносин слід відносити тих учасників цивільного процесу (які долучені до розгляду цивільної справи чи участі у такій), правам, свободам та інтересам яких загрожує небезпека у вигляді створення умов ймовірного (презюмованого) їх порушення.

Серед *об'єктів* правовідносин цивільної процесуальної безпеки слід мати на увазі ті об'єкти, які є

об'єктами як матеріального (приватного) права, що стали предметом цивільно-правового спору чи предметом розгляду цивільної справи, та ті, які можливо віднести до процесуальних як такі, що становлять сутність цивільної процесуальної форми як процедури розгляду і вирішення цивільної справи, – але (усі разом) при умові, що щодо таких виникла загроза чи небезпека знищення, знівелювання, применшення або втрата їх як наданого матеріальним чи процесуальним правом блага в цивільному судочинстві.

Права та обов'язки правовідносин цивільної процесуальної безпеки у змісті цих правовідносин складають міри дозволеної та необхідної поведінки, які націлені на усунення загроз при реалізації матеріальних та процесуальних прав у цивільному судочинстві. Натомість право на безпеку відрізняється від прав та обов'язків змісту правовідношення безпеки тим, що воно є об'єктивним, неперсоніфікованим. А суб'єктивується та набуває форми правовідношення тільки завдяки підставам виникнення останніх, коли вже реалізованому праву кореспондує обов'язок іншого суб'єкта усунути загрози та небезпеки.

Виділення в особливу групу цивільних процесуальних відносин безпеки відмежує ці правовідносини від інших правовідносин. За таких обставин цивільні процесуальні правовідносини безпеки є «квазівідносинами», оскільки їх специфіка пояснюється тим, що вони спрямовані на забезпечення ефективного регулювання інших цивільних процесуальних правовідносин, як і здійснення цивільного судочинства в цілому. Вони також наділені функцією врегулювання зв'язка із загальним та спеціальним об'єктом тих цивільних процесуальних правовідносин. Це пов'язано із тим, що такі відносини є відносинами, які завжди охоплюють будь-які інші відносини, оскільки координують їх в їхній реалізації. Таким чином, їх функціональне завдання (мета) зводиться до забезпечення ефективного цивільного судочинства під час розгляду і вирішення цивільних справ судом в силу усунення загроз та небезпек, що його ускладнюють; а також задля охорони та захисту прав, свобод та інтересів, які стали предметом розгляду чи цивільно-правового спору. Не тільки забезпечується ефективність цивільного судочинства, але й досягається його мета, збалансовується єдність та однорідність судової практики, усуваються загрози щодо ускладнення цивільного процесу, забезпечується однорідність тлумачення та застосування норм матеріального та цивільного процесуального права.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Алексеев С.С. Собрание сочинений : в 10 т. [+ Справоч. том] / С.С. Алексеев. – М. : Статут, 2009– . Т. 3 : Проблемы теории права: Курс лекций. – 2010. – 781 с.
2. Боднар О.Б. Поняття та зміст права людини на безпеку та його співвідношення із суміжними правами / О.Б. Боднар // Форум права. – 2011. – № 1. – С. 88–93.
3. Гальке Г.О. Зміцнення ролі Верховного Суду України – об'єктивна необхідність : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 90-річчю утворення найвищого судового органу країни в системі судів загальної юрисдикції «Верховний Суд України і демократичне суспільство: витоки та перспективи». Верховний Суд України (15 лютого 2013 року, м. Київ) // Вісник Верховного Суду України. – 2013. – № 4 (152). – С. 2–6.
4. Евстифеева Т.И. Гражданские процессуальные правоотношения : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.15 «Гражданский процесс; арбитражный процесс» / Т.И. Евстифеева. – Саратов, 2001. – 154 с.
5. Ліпкан В.А. Основи права національної безпеки / В.А. Ліпкан // Право України. – 2009. – № 1. – С. 108–116.
6. Мельник Я.Я. Право на процесуальну безпеку в цивільному судочинстві / Я.Я. Мельник // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». – 2015. – № 6. – С. 101–107.

7. Мельник Я.Я. Деякі питання визначення мети цивільного судочинства як передумови встановлення режиму процесуально-правової безпеки в доктрині цивільного процесуального права України / Я.Я. Мельник // Актуальні питання державотворення в Україні : матеріали міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих учених (20 травня 2014 року). – К., 2014. – С. 250–252.
8. Николайченко О.В. Последствие несоблюдения гражданских процессуальных норм : дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.15 «Гражданский процесс; арбитражный процесс» / О.В. Николайченко. – Саратов, 2007. – 200 с.
9. Новиков А.Г. Гражданская процессуальная ответственность : дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.15 «Гражданский процесс; арбитражный процесс» / А.Г. Новиков. – Саратов, 2000. – 210 с.
10. Нохрин Д.Г. Государственное принуждение в гражданском судопроизводстве : дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.15 «Гражданский процесс; арбитражный процесс» / Д.Г. Нохрин. – М., 2006. – 199 с.
11. Паскар А.Л. Цивільні процесуальні правовідносини: структурно-функціональний аналіз : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право та цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / А.Л. Паскар ; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2009. – 21 с.
12. Степанов О.А. Условия формирования права безопасности / О.А. Степанов // Государство и право. – 2007. – № 2. – С. 82–85.
13. Толстой Ю.К. К теории правоотношения / Ю.К. Толстой. – Л. : Изд-во Ленинградского Ун-та, 1959. – 88 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://ex-jure.ru/law/news.php?newsid=607>.
14. Халфина Р.О. Обще учение о правоотношении / Р.О. Халфина. – М. : Юр.лит., 1974. – 340 с.
15. Харитонов О.І. Адміністративно-правові відносини (проблеми теорії) : [монографія] / О.І. Харитонов. – О. : Юридична література, 2004. – 328 с.
16. Цивільний процес : [навч. посіб.] / [А.В. Андрушко, Ю.В. Білоусов, Р.О. Стефанчук, О.І. Угриновська та ін.] ; за ред. Ю.В. Білоусова. – К. : Прецедент, 2006. – 293 с.
17. Цивільне право України. Договірні та недоговірні зобов'язання : [підручник] / [С.С. Бичкова, І.А. Бірюков, В.І. Бобрик та ін.] ; за заг. ред. С.С. Бичкової. – К. : КНТ, 2006. – 498с.
18. Цивільний процес України : [підручник для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл.] / за заг. ред. М.М. Ясинка. – Суми : Видавництво «МакДен», 2013. – 808с.
19. Штефан М.І. Цивільне процесуальне право України: Академічний курс : [підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. заклад.]. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2005. – 624с.
20. Юдин А.В. Злоупотребление процессуальными правами в гражданском судопроизводстве : автореф. дисс. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.15 «Гражданский процесс; арбитражный процесс» / А.В. Юдин. – СПб., 2009. – 47 с.
21. Юдин А. В. Проблема злоупотребления процессуальными правами в контексте развития гражданских процессуальных правоотношений / А.В. Юдин // Гражданское судопроизводство в изменяющейся России : сборник материалов международной научно-практической конференции (г. Саратов, 14–15 сентября 2007 года). – Саратов, 2007. – С. 122–130.
22. Юсупов Т.В. Обеспечение иска в арбитражном и гражданском процессе / Т.В. Юсупов. – М. : ОАО «Издательский Дом «Городец», 2006. – 224 с.
23. Ющик А.И. Диалектика права / А.И. Ющик. – К. : Ред. журн. «Право Украины»; Ин Юре, 2013 – Кн. 1 : Общее учение о праве (критический анализ общеправовых понятий). – Ч.1. – 2013. – 456с.

УДК 347.77

КЛАСИФІКАЦІЯ НАУКОВИХ ПАРКІВ ЯК СУБ'ЄКТІВ ПРАВОВІДНОСИН ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

CLASSIFICATION OF SCIENCE PARKS AS LEGAL ENTITIES OF INTELLECTUAL PROPERTY

Митник А.К.,

*аспірант кафедри інтелектуальної власності
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

Стаття присвячена дослідженню різноманітних форм науково-паркових структур. Автором наведено класифікацію наукових парків за різними критеріями, зокрема за порядком створення, структурою управління та технологічною класифікацією. Проаналізовано характерні ознаки основних видів наукових парків.

Ключові слова: інтелектуальна власність, класифікація, науковий парк, технопарк, інкубатор, трансфер технологій.

В статье рассматриваются различные формы научных и парковых сооружений. Автором приведена классификация научных парков по различным критериям, в том числе по порядку создания, структуре управления и технологической классификации. Проанализированы характерные черты основных типов научных парков.

Ключевые слова: интеллектуальная собственность, классификация, научный парк, технологический парк, инкубатор, трансфер технологий.

The article investigates various forms of scientific and park structures. The author shows the classification of science parks on various criteria, including the order of creation, management structure and technological classification. Analyzed characteristic features of the main types of science parks.

Key words: intellectual property, classification, science park, technology park, incubator, technology transfer.